

Evaluacija utjecaja Programa za cjeloživotno učenje na odgojno-obrazovne ustanove i visoka učilišta u Republici Hrvatskoj

Sažetak

Agencija za mobilnost i programe Europske unije (AMPEU) provela je 2015. godine u suradnji s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta istraživanje o utjecaju Programa za cjeloživotno učenje na odgojno-obrazovne ustanove i visoka učilišta u Republici Hrvatskoj. Istraživanje su proveli dr.sc. Branko Ančić, dr.sc. Marija Brajdić Vuković, doc., dr.sc. Ksenija Klasnić, doc. i politolog Nikola Baketa, a uz njih je u provedbi sudjelovalo još pedesetak osoba - djelatnici AMPEU-a, MZOS-a, vanjski suradnici te članovi Konzultativne skupine za praćenje evaluacije Programa za cjeloživotno učenje.

Istraživanje institucionalnog utjecaja Programa za cjeloživotno učenje obuhvatilo je 189 ustanova (164 odgojno-obrazovne ustanove te 25 visokih učilišta), a anketne je upitnike ispunilo 956 osoba (868 osoba u odgojno-obrazovnom sustavu te 88 osoba iz sustava visokog obrazovanja) iz odgojno-obrazovnih ustanova i visokih učilišta iz Hrvatske koja su od 2009. do 2014. godine sudjelovala u Programu za cjeloživotno učenje, tada najvećem programu Europske unije namijenjenom obrazovanju i osposobljavanju.

Rezultati istraživanja sumiraju utjecaj Programa za cjeloživotno učenje na sudjelujuće ustanove, ali isto tako otvaraju nova pitanja i upućuju na poteškoće koje su korisničke ustanove imale u provedbi. Stoga će se rezultati koristiti za daljnje unapređivanje kvalitete provedbe programa na nacionalnoj razini kako bi do 2020. u što većoj mjeri pridonio ostvarivanju nacionalnih i europskih ciljeva.

Sektorski programi Comenius, Leonardo da Vinci i Grundtvig

Anketnim upitnikom i serijom intervjuja obuhvaćena je vrlo heterogena skupina osoba i ustanova koje su sudjelovale u sektorskim programima Comenius, Leonardo da Vinci i Grundtvig, a rezultati su prikazani na način koji je relevantan za sve ustanove. Istraživanjem se nastojalo odgovoriti na pitanja prepoznaju li donositelji odluka te nastavno i nenastavno osoblje u dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama i ustanovama za obrazovanje odraslih promjene potaknute sudjelovanjem u aktivnostima programa Comenius, Leonardo da Vinci i Grundtvig u sljedećim dimenzijama:

- spremnost zaposlenika na sudjelovanje u aktivnostima profesionalnog razvoja
- upotreba novih pedagoških metoda
- razvoj specifičnih stručnih znanja i vještina te jezičnih kompetencija zaposlenika
- kapaciteti za upravljanje projektima
- unutrašnja organizacija ustanove i povezanost kolektiva
- razvoj sektorskih, međusektorskih i međunarodnih partnerstava

- ugled i prepoznavanje ustanove u lokalnoj zajednici
- europska dimenzija u obrazovanju
- osobni razvoj polaznika ustanova
- odnos prema osobama s invaliditetom i osobama s manje mogućnosti.

U dijelu koji se odnosi na upotrebu **novih pedagoških metoda** ispitanici su najveći napredak procijenili u motivaciji odgojno-obrazovnih djelatnika za uvođenje promjena i inovacija u odgajanju/poučavanju, obogaćivanju sadržaja predmeta te poznavanju didaktičkih praksi u drugim zemljama. Najveći je napredak zabilježen u institucijama s većim brojem projekata. U kontekstu **razvoja specifičnih stručnih znanja i jezičnih kompetencija** najveći je napredak procijenjen u organizacijskim i upravljačkim vještinama zaposlenika, socijalnim kompetencijama zaposlenika i komunikacijskim kompetencijama zaposlenika na stranom jeziku. Najmanji napredak zabilježen je u osposobljenosti zaposlenika za rad s polaznicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama.

Pokazalo se kako je sudjelovanje u projektima Programa utjecalo na sposobnost sudionika u upravljanju projektima, odnosno njihovo praćenje natječaja, podržavanje inicijative zaposlenika kod prijave novih projekata te se utjecaj prepoznao i u pripremljenosti kolektiva za sudjelovanje u novim projektima. Veći napredak u povećanju kapaciteta za upravljanje projektima prepoznat je u sektorskim programima Leonardo da Vinci i Grundtvig.

U pogledu **unutrašnje organizacije ustanove i povezanosti kolektiva** ispitanici su procijenili kako je sudjelovanje najviše utjecalo na spremnost ravnatelja na davanje podrške zaposlenicima za sudjelovanje u projektima te na suradnju ravnatelja i zaposlenika. U usporedbi s ostalim dimenzijama institucionalnog utjecaja, najmanji napredak je ostvaren u razvoju sektorskih, međusektorskih i međunarodnih partnerstava, no ispitanici prepoznaju napredak u njegovanju kontakata s projektnim partnerima iz inozemstva i ostvarivanju kontakata odgojno-obrazovnih djelatnika s inozemnim odgojno-obrazovnim djelatnicima.

Nadalje, ispitanici procjenjuju nešto manji utjecaj sudjelovanja u projektima u okviru Programa na ugled i prepoznavanje ustanove u lokalnoj zajednici, premda se prepoznaje napredak u organizaciji aktivnosti koje su šire dostupne javnosti. U usporedbi s ostalim dimenzijama institucionalnog utjecaja, **najveći se napredak prepoznaje u europskoj dimenziji u obrazovanju**. Ispitanici najveći napredak prepoznaju u poštovanju i upoznavanju različitih kultura, poznavanju i razumijevanju obrazovnih sustava u državama partnerima te osviještenost zaposlenika o europskim vrednotama. Zatim, procjenjuje se nešto manji utjecaj sudjelovanja u projektima provedenim u okviru Programa na senzibilitet prema osobama s invaliditetom i osobama s manje mogućnosti.

Prepreke

Uz prepoznate promjene na svim dimenzijama, prepoznate su i prepreke za sudjelovanje koje se mogu grupirati u:

- 1) administrativne prepreke
- 2) pasivnost ustanova, odnosno neinformiranost zaposlenika i nemogućnost dobivanja dopuštenja za odlazak na mobilnost
- 3) nedostatak interesa i motivacije zaposlenika
- 4) institucionalnu izoliranost i neprepoznavanje vrijednosti mobilnosti.

Kao najveće prepreke pokazali su se nedostatak finansijskih sredstava ustanova za vlastite troškove sudjelovanja u projektima, mišljenje da sudjelovanje u projektima zahtijeva previše administrativnih, ljudskih i finansijskih resursa, preveliko radno opterećenje zaposlenika te nepoznavanje vrijednosti mobilnosti. Uz institucionalne prepreke iskazana je i prisutnost raznovrsnih pojedinačnih prepreka za sudjelovanje u projektima Programa koje umanjuju napredak i institucionalni utjecaj projekata.

Sektorski programi Comenius, Leonardo da Vinci i Grundtvig imali su jednak učinak na institucionalni napredak u dimenzijama u kojima ne postoje razlike s obzirom na vrstu sektorskog programa. Podjednak je napredak u spremnosti kolektiva na sudjelovanje u aktivnostima profesionalnog razvoja i na upotrebu novih pedagoških metoda, kao i na ugled i prepoznavanje obrazovne ustanove u lokalnoj zajednici te na prisutnost europske dimenzije u obrazovanju.

Sektorski programi Leonardo da Vinci i Grundtvig u obrazovnim ustanovama ostvarili su veći utjecaj na kapacitete za upravljanje projektima, unutrašnju organizaciju i povezanost kolektiva, na razvoj (među)sektorskih i međunarodnih partnerstava te na polaznike tih ustanova, što je u skladu s ciljevima sektorskih programa jer su oba usmjerena prema stjecanju znanja i vještina povezanih s organizacijskim i poslovnim izazovima.

Sektorski program Erasmus

Druga istraživačka dionica bila je usmjerena na evaluaciju sektorskog programa Erasmusa usmjerenog na visoko obrazovanje. Anketni upitnik i serija dubinskih polustrukturiranih intervjua provedena je među centralnim Erasmus koordinatorima i koordinatorima na fakultetskim sastavnicama na sudjelujućim visokim učilištima. Uz anketni upitnik i intervjue, provedena je i analiza strateških dokumenata visokih učilišta i završnih izvješća podnesenih u okviru programa Erasmus. U drugoj istraživačkoj dionici koja je imala za cilj vrednovati utjecaj sektorskog programa

Erasmus, akademska mobilnost studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja promatra se kao 'oruđe' internacionalizacije visokih učilišta. Postoji mnogo prostora za poboljšanje u smislu donošenja administrativnih odluka i podrške administrativnog razvoja internih procedura koje 'olakšavaju' mobilnost. Osnovni uvid temeljem rezultata je taj da visoka učilišta u Hrvatskoj program Erasmus koriste isključivo kao administrativni okvir, a ne kao poticaj za vlastiti razvoj međunarodne suradnje i internacionalizacije. Sudjelovanje visokih učilišta u programu Erasmus pridonijelo je promjeni sudionika u organizaciji (zbog povećanog broja dolaznih i odlaznih mobilnosti studenata i nastavnog osoblja) i promjeni u dominantnim tehnologijama poučavanja (porast kolegija na stranim jezicima). Najmanji je učinak procijenjen na području društvene strukture organizacije i ciljeva organizacije te su aktivnosti tek u nekoj mjeri i sporadično utjecale na razvoj ciljeva ustanova povezanih s internacionalizacijom.

Među visokim učilištima istražen je utjecaj koji je sudjelovanje visokih učilišta u decentraliziranim aktivnostima sektorskih programa imalo na uključivanje europske dimenzije u strateške dokumente, razvoj institucionalnih kapaciteta za međunarodnu mobilnost, internacionalizaciju kurikuluma, jačanje socijalne dimenzije u međunarodnoj mobilnosti i razvoj međunarodnih partnerstava.

Institucionalni kapaciteti i upravljanje internacionalizacijom

Iskazi osoblja zaduženog za međunarodnu suradnju ukazuju na nedovoljnu potporu donositelja odluka razvoju akademske mobilnosti te time indirektno i internacionalizaciji sveučilišta. Uz nalaze provedenih intervjua, rezultati ankete ukazuju kako je Erasmus imao osrednji utjecaj na razvoj institucionalnih strategija međunarodne suradnje. Premda je većina sveučilišta u početku provedbe programa u Hrvatskoj razradila ciljeve mobilnosti i neki oblik strateškog dokumenta, u praksi nedostaje praćenje realizacije ciljeva te je primjetno da strategije ne prate promjene u razvoju akademske mobilnosti. Kao najveća prepreka internacionalizaciji sveučilišta pokazuje se diskontinuitet u razvoju međunarodne suradnje, a razlog tome je što svaka nova uprava pokušava riješiti novi problem, pri čemu ne nastavlja rad prethodne uprave. Veleučilišta i visoke škole nisu u tolikoj mjeri mijenjale uprave, no pokazuje se kako postoje česte izmjene administrativnih kadrova što otežava kontinuiran razvoj. Nalazi istraživanja ukazuju na to kako prioritizacija akademske mobilnosti i internacionalizacije u velikoj mjeri ovisi o entuzijastima koji su program pokrenuli, ili se gubi prelaskom istih na neku drugu funkciju. Pokazuje se i specifičnost sastavnica velikih sveučilišta koje su tijekom godina samostalno razvijale vlastite institucionalne kapacitete povezane s akademskom mobilnošću te se zbog toga one mogu znatno razlikovati u svojim institucionalnim kapacitetima za provedbu i širenje akademske mobilnosti. Bitno je istaknuti kako su Erasmus i ECTS koordinatori koji su sudjelovali u anketi procijenili kako je sudjelovanje u programu Erasmus pokrenulo razvoj procedura za priznavanje ECTS bodova koje su studenti ostvarili, njegovu zaslužnost za poboljšanje međunarodne vidljivosti i atraktivnosti ustanove, za razvoj

neakademske podrške za odlazne i dolazne studente te je zaslužan za otvaranje ureda za međunarodnu suradnju i razvoj strategija međunarodne suradnje.

Financijski kapaciteti

Radi decentralizacije i pravne osobnosti sastavnica sveučilišta situacija s financijskim upravljanjem je kompleksna. Sveučilišta i veleučilišta sama nisu sklona izdvajati dodatna sredstva za mobilnost i internacionalizaciju pored financijskih sredstava dodijeljenih u okviru programa Erasmus od strane Agencije za mobilnost i programe EU. Ako ulaganja postoje, onda se ne radi o strateškim, već o sporadičnim ulaganjima koja se koriste za promotivne aktivnosti, uredski materijal ili u pojedinačnim slučajevima korištenja vlastitih sredstava u svrhu organizacije na stranom jeziku te plaće administrativnog osoblja u uredima za međunarodnu suradnju. Među veleučilištima i visokim školama postoji tek nekoliko primjera dodatnog sufinanciranja mobilnosti studenata.

Administrativni kapaciteti

Erasmus koordinatori navode kako najveći dio posla odrađuje središnji ured za međunarodnu suradnju. Iako rad ECTS koordinatora ima veliku ulogu u procesu priznavanja mobilnosti, njihov rad nije propisan nikakvim posebnim aktom, već ga koordinira centralni Erasmus koordinator. Sudionici intervjua napominju kako kvaliteta rada ovisi o entuzijazmu pojedinaca te kako koordinatori na različitim visokim učilištima uče jedni od drugih međusobno si pružajući podršku i motivaciju.

Akademski kapaciteti

Nalazi istraživanja ukazuju na to kako po pitanju internacionalizacije kurikuluma, sveučilišta napreduju u većoj mjeri u odnosu na ostala visoka učilišta radi njihove veličine i brojnih disciplina. Sudionici istraživanja smatraju kako je Erasmus u najvećoj mjeri zaslužan za uvođenje i povećanje broja kolegija na stranom jeziku, nešto manje se pokazuje zaslužnost za internacionalizaciju kurikuluma te zaslužnost za proširivanje sadržaja postojećih kolegija uvođenjem međunarodnih sadržaja. Najslabiji je utjecaj Erasmus imao na uvođenje obaveznih stranih jezika kao sastavnog dijela kurikuluma te na promjene postojećih studijskih programa i uvođenje novih. Na temelju rezultata može se zaključiti kako ne postoji strateški pristup kojim bi se poticao angažman za izvođenje nastave na stranim jezicima, već su razvoj i oblici vrednovanja nastavnog osoblja različiti od ustanove do ustanove, od izvođenja nastave, održavanja konzultativne nastave do vrednovanja rada nastavnika koji izvode kolegije na stranom jeziku.

Pitanja socijalne dimenzije

Iz rezultata je razvidno kako na većini sveučilišta ne postoji sustavan pristup problematici široke skupine studenata s manje mogućnosti. Sustavniju politiku po pitanju studenata s invaliditetom provode dva sveučilišta te se njima u zadnje dvije godine pridružilo još jedno sveučilište koje je počelo sustavnije raditi na toj politici. Integracija dolaznih i odlaznih studenata u društveni i akademski život također je dio

socijalne dimenzije, a kao oblik integracije u zajednicu ističe se suradnja sveučilišta s Erasmus studentskom mrežom koja radi na uključivanju dolaznih studenata u razne aktivnosti.